

О. М. Кудирко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5090-1208>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.4.128

АНАЛІЗ, ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

O. Kudyenko,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation,
Vinnytsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics

ANALYSIS, CAUSES, CONSEQUENCES, AND PROSPECTS OF MIGRATION PROCESSES IN UKRAINE

Стаття присвячена комплексному аналізу міграційних процесів в Україні в умовах воєнного конфлікту, економічної нестабільності та соціальних викликів. Досліджено причини, наслідки та перспективи міграції, включаючи внутрішні переміщення (ВПО), зовнішню еміграцію, імміграцію та нелегальну міграцію. На основі статистичних даних Державної міграційної служби України, УВКБ ООН та МОМ проаналізовано динаміку міграційних процесів. Висвітлено ключові проблеми, пов'язані з втратою трудового потенціалу, зміною вікової структури населення та зростанням соціального навантаження на державу. Цей аналіз вказує на необхідність подальших досліджень у цьому напрямку, зокрема, питань активного розвитку методів рееміграції, які залежать від багатьох факторів. Запропоновано напрямки удосконалення міграційної політики для подолання негативних наслідків та стимулювання повернення громадян.

This article provides a comprehensive analysis of migration processes in Ukraine, focusing on their causes, consequences, and future prospects amid ongoing armed conflict, economic instability, and social challenges. Migration is defined as the process of changing permanent residence for individuals or groups, involving relocation within regions, across borders, or between rural and urban areas. The Ukrainian Constitution establishes key principles for migration policy, aiming to regulate flows, mitigate uncontrolled movements, protect migrants' rights, and facilitate their integration into political, socioeconomic, and cultural environments.

The study distinguishes between internal and external migration. Internal processes include intra-regional, inter-regional, and urban-rural shifts, primarily driven by internally displaced persons (IDPs). External migration encompasses emigration and immigration, often international in scope. According to the World Migration Report 2022, Ukraine ranks 8th globally for labor emigration, with 5.5-6 million citizens working abroad, over 1.5 million in Poland alone. The Russian invasion has intensified these trends, leading to forced migration, rising unemployment, and economic volatility. As noted by researcher O. Sydoruk, migration is directly linked to social and economic security threats, prompting populations to seek better conditions elsewhere, while uncontrolled flows exacerbate extremism and societal divisions.

Statistical analysis draws from the State Migration Service of Ukraine (SMSU), UNHCR, and IOM data. As of March 17, 2025, 4,601,146 IDPs were registered, with women comprising 59.7% (exceeding men by 896,128), highlighting gender disparities in displacement. However, more recent IOM estimates from November 2025 indicate around 3.7 million IDPs, suggesting some returns amid stabilization efforts. External outflows peaked at 9.57 million border crossings by July 19, 2022, with approximately 2 million abroad pre-invasion; by July 2025, about 5.7 million remained displaced externally, excluding those in Russia. Updated figures show 6.9 million refugees globally as of February 2025.

Immigration to Ukraine has shown resilience, increasing from 2021 despite the war: 305,024 in 2022, 305,744 in 2023, with further growth in 2024 and projected for 2025. Illegal migration, however, poses challenges; detections declined significantly from 2021 to 2025 (9 months), predominantly among males, due to enhanced border controls. Researcher N. Orlovska emphasizes Ukraine's role as a donor, recipient, and transit hub for illegal migrants, often exploited by criminal networks.

Key causes include the invasion, low living standards, unemployment, and security risks. Consequences encompass demographic decline, labor market strain, human capital loss, and socioeconomic instability. Prospects for re-emigration hinge on factors outlined in Table 1: deterrents like low wages and instability versus motivators such as family ties, emotional attachments, and reconstruction opportunities. Effective state policies, including economic stabilization, security guarantees, and support programs, are crucial for encouraging returns and national recovery.

The article concludes that while internal migration surged post-invasion, immigration persists, and illegal flows decrease. Re-emigration will be pivotal for overcoming war-induced damages, requiring targeted policies to foster economic revival and social cohesion.

Ключові слова: міграція, міграційні процеси, війна, внутрішньо переміщені особи, біженці, імміграція, нелегальні мігранти, рееміграція.

Key words: migration, migration processes, war, internally displaced persons, refugees, immigration, illegal migrants, re-emigration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Дослідження сьогодишньої міграції не може обмежуватися лише аналізом виїзду працездатних громадян за кордон. Військовий конфлікт, умови життя в містах та інші чинники істотно впливають на посилення трудової та вимушеної міграції, зростання масштабів еміграції працездатного населення, створюють серйозні виклики для національної економіки, ринку праці, соціальної сфери та демографічного розвитку держави. Ці фактори зумовлюють неоднозначне ставлення до міграційних процесів і потребують детального дослідження та аналізу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналізуючи останні дослідження та публікації в галузі міграційних процесів в Україні, науковці Лугова В.М., Маков Б.П., Сидорчук О.Г., Орловська Н.А. та багато інших відзначають значущість міграційних потоків, розглядаються особливості міграції в умовах війни, її вплив на соціально-економічний розвиток країни та формують стратегічні рекомендації для державної політики. Вони акцентують увагу на потребі аналізу та впровадження ефективних заходів щодо міграційних процесів.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою цієї статті є комплексний аналіз теперішніх міграційних процесів в Україні, дослідження їх основних причин та наслідків, а також визначення перспектив і напрямів удосконалення державної політики у сфері міграції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Міграція (лат. *migratio* — переселення) — соціально-демографічний процес, що полягає у зміні постійного місця проживання індивідів або соціальних груп. Він охоплює переміщення населення між країнами та регіонами, а також внутрішні переміщення, зокрема урбанізаційні та деурбанізаційні потоки: переїзд із села до міста чи навпаки.

Унаслідок переміщення населення через державні та адміністративно-територіальні межі формуються два основні типи міграційних процесів — внутрішні та зовнішні. Внутрішня міграція охоплює як тимчасові, так і постійні переселення в межах однієї країни. Вона може здійснюватися на різних рівнях: внутрішньообласному, міжобласному, внутрішньорайонному, міжрайонному, міжселищному та міжміському. Учасниками таких переміщень виступають внутрішні мігранти. Зовнішня мігра-

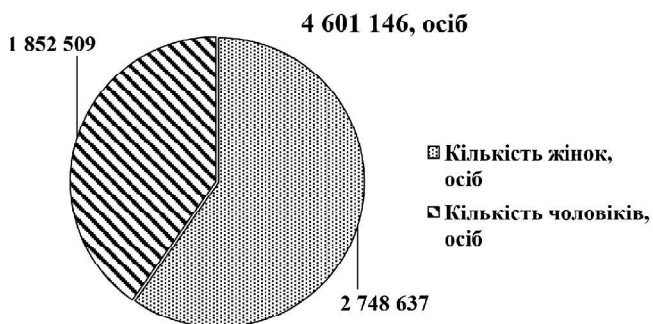

Рис. 1. Кількість зареєстрованих ВПО станом на 17 березня 2025 року

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [3].

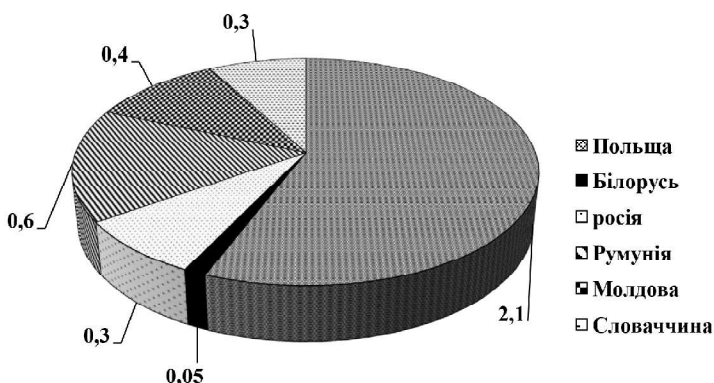

Рис. 2. Країни з кількістю українських біженців станом на 22.03.2022 р., млн

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [3].

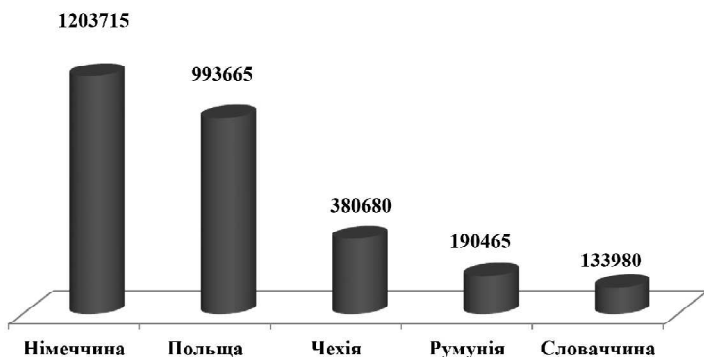

Рис. 3. Кількість отримувачів статусу тимчасового захисту за країнами, осіб

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [2].

Рис. 4. Кількість зареєстрованих іммігрантів в Україні з 2021 року по жовтень 2025 року

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [1].

ція, навпаки, пов'язана з перетином державного кордону й охоплює імміграційні та еміграційні потоки, що в сукупності визначають міжнародний характер цього явища. У науковій літературі зовнішні міграційні процеси додатково класифікують як місцеві, локальні та внутрішньоконтинентальні.

Питання міграції в Україні сьогодні стає особливо значущим у контексті воєнних подій. Зростання рівня безробіття, масовий виїзд населення за кордон, а також економічна й політична нестабільність формують складний соціально-демографічний контекст. У перспективі важливим викликом стане реєміграція — повернення українських громадян на батьківщину. Це питання матиме ключове значення не лише для подолання наслідків руйнувань та людських втрат, спричинених війною, але й для відновлення економічної та соціальної рівноваги держави.

Нині основним детермінантом міграції українців є збройне вторгнення Росії, проте існують й інші фактори, що зумовлюють переміщення населення. На думку О. Сидорчука, існує безпосередній та очевидний взаємозв'язок між міграційними процесами та рівнем соціально-економічної безпеки. Саме суспільні загрози й виклики, що перешкоджають забезпеченню належного рівня добробуту населення, стають чинниками, які спонукають людей до міграції та пошуку кращих умов життя за межами країни. Водночас неконтрольовані та нелегальні форми міграції посилюють ризики політичного й релігійного екстремізму, створюючи підґрунтя для виникнення соціальних суперечностей [6].

На рисунку 1 можемо спостерігати кількість внутрішньо переміщених осіб, пов'язаних із військовою агресією. Станом на 17 березня 2025 року цей показник становив 4601146 осіб. Кількість жінок перевищує кількість чоловіків на 896128 осіб і складає 59,7% від загальної кількості ВПО. Частка чоловіків складає 40,3% відповідно.

Відповідно до даних Звіту про міжнародну міграцію (World Migration Report 2022) Україна займає восьме місце серед держав, чії громадяни виїжджають працювати за кордон, із показником близько 5,5—6 мільйонів осіб. При цьому понад 1,5 млн українців обирають Польщу, яка й надалі залишається одним із найпривабливіших напрямів трудової міграції [6].

Відповідно до статистичних даних Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на 19 липня 2022 року кількість осіб, які залишили територію України, становила 9,57 мільйона. При цьому транскордонні переміщення, що мають маятниковий характер і не можуть розглядатися як підтвердження остаточного повернення, охоплювали близько 3,8 мільйона осіб. Згідно з аналітичними матеріалами Міжнародної організації з міграції (МОМ), чисельність громадян України, які перебували за її межами станом на 24 лютого 2022 року, оцінюється щонайменше у 2 мільйони осіб.

На рисунку 2 можемо спостерігати країни за кількістю українських біженців станом на 22.03.2022 р., загальна кількість яких склала 3,6 млн осіб. Більшу половину від загальної кількості прийняла Польща.

Після повномасштабного вторгнення в Україну ЄС активував так звану Директиву тимчасового захисту, яка надала українським біженцям право легально перебувати на території ЄС та отримувати базові соціальні послуги, включаючи охорону здоров'я, освіту та право на працевлаштування.

Статус тимчасового захисту в країнах ЄС, станом на 31 липня 2025 року, мають понад 4,34 млн осіб, які залишили Україну внаслідок повномасштабного вторгнення Росії, та становлять 98,4% від загальної кількості отримувачів даного захисту [2].

За даними рисунку 3 бачимо, що найбільша частка припадає на Німеччину та Польщу, що складає 1203715 осіб та 993665 осіб.

Якщо говорити про імміграцію до України, то показники з 2021 року лише зростають. Аналіз інформації, наведеної на рисунку 4, свідчить, що війна не мала значного впливу на кількісні показники імміграції в Україну. За офіційними даними ДМСУ, чисельність осіб, які перебувають на обліку як іммігранти, демонструє приріст: у 2022 році цей показник перевищив рівень 2021 року на 1909 осіб. Незначні зміни можна спостерігати у період з 2022—2023 рр.: у 2022 році — 305024 осіб; 2023 р. — 305744 осіб. Соціально-економічна криза, спричинена війною та погіршенням добробуту, негативно позначилася на іміджі України як привабливої країни для громадян інших держав. 2024 рік ознаменувався стабілізацією ситуації і значним зростанням даного показника порівняно з 2023 роком. Як спостерігаємо, навіть-таки військове вторгнення значно не перешкодило імміграційним потокам, кількість іноземних перетинів нашої країни постійно зростає, і можемо стверджувати, що по закінченню 2025 року показник також матиме тенденцію до збільшення порівняно з попереднім 2024 р.

Важливою складовою міграційної структури України залишаються нелегальні мігранти, тобто особи з нерегульованим правовим статусом. Як зазначає Н. Орловська, Україна водночас виступає донором, реципієнтом і транзитною державою для таких мігрантів. На її території фіксуються випадки трудової експлуатації осіб без належного статусу. При цьому нелегальна трудова міграція розглядається як негативне явище, організація якого здебільшого здійснюється кримінальними угрупованнями під прикриттям легальних господарських структур, що створюються або використовуються з метою полегшення правопорушень та уникнення контролю з боку правоохоронних органів [5].

На рисунках 5, 6 показано інформацію щодо виявлених нелегальних мігрантів в Україні та розмежування їх за статтю. Оглянувши дані

Рис. 5. Кількість виявлених нелегальних іммігрантів в Україні з 2021 року по 2025 (9 місяців) рік

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [1].

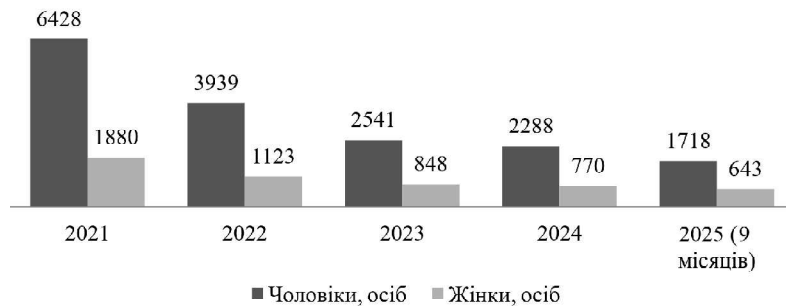

Рис. 6. Кількість виявлених нелегальних іммігрантів в розрізі статевих поділу в Україні з 2021 року по 2025 (9 місяців) рік

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [1].

рисунки спостерігаємо тенденцію до значного скорочення виявлених нелегальних мігрантів в Україні періодом з 2021 по 2025 (9 місяців) років. В аналізований період бачимо, що чоловіча стать є основною групою даного показника. Найсуттєвіше скорочення спостерігалось у 2022, що ймовірно пов'язано з повномасштабним вторгненням та зміною в прикордонній політиці. Дані за 9 місяців 2025 року свідчать про подальше зниження показника.

Таблиця 1. Чинники, що стимулюють повернення українців

Чинники, що утримують за кордоном	Чинники, що стимулюють повернення в Україну
Адміністративні бар'єри у країнах перебування	Можливість соціальної та професійної реінтеграції на батьківщині
Висока вартість життя та побутові труднощі	Використання здобутих знань і навичок у процесі відбудови
Культурна дистанція, почуття «чужості»	Емоційні чинники: прагнення відновити зв'язок із батьківщиною, подолати почуття провини чи обов'язку
Соціальна маргіналізація, дискримінація, нестача підтримки	Сприятлива державна політика: програми підтримки, робочі місця, житло
Труднощі з визнанням кваліфікацій, нестабільна зайнятість	Транснаціональні механізми («віртуальне повернення», dual affiliation), що полегшують поступову інтеграцію
Наявність сформованих соціальних зв'язків за кордоном	Відчуття належності, культурна ідентичність, бажання виховувати дітей у рідному середовищі

Джерело: сформовано на основі [4].

В недалекому майбутньому питання реєміграції стане надважливим для нашої країни. Повернення українців залежатиме від багатьох факторів та чинників. В таблиці 1 висвітлені чинники, що стимулюють повернення українців.

Таблиця яскраво демонструє, що:

- основними стримувальними чинниками виступають економічні умови рівень зарплат, стабільність та можливості працевлаштування;
- емоційні та сімейні обставини є провідними мотивами для повернення;
- війна та процес відбудови України відкривають особливе "вікно можливостей" для повернення спеціалістів, однак лише за державної підтримки;
- соціальні контакти, налагоджені за кордоном, дедалі більше перетворюються на перешкоду для повернення, особливо для дітей;
- ефективність програм повернення визначатиметься рівнем економічної стабільності, гарантіями безпеки та відчуттям впевненості у майбутньому країни.

Близько 81% біженців висловлюють бажання повернутися, але реальний відсоток залежатиме від реалізації вищезгаданих умов. Повернення буде поступовим і найбільш активним у перший рік після завершення війни, якщо будуть створені належні умови. Для успіху потрібно скоординована державна політика, яка включатиме співпрацю МЗС, Міносвіти, Мінекономіки та інших відомств, а також міжнародна підтримка.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, хоча динаміка імміграції демонструє, що навіть у час війни кількість іноземців, які офіційно знаходяться в Україні поступово зростає. Можемо стверджувати про збереження зацікавленості до України як країни для проживання чи переїзду, транзиту. Водночас негативним моментом загальної картини міграційної структури є і залишається наявність нелегальних мігрантів, хоча спостерігаємо хорошу динаміку скорочення у результаті посилення прикордонного контролю.

Перспектива реєміграції (повернення українських громадян) є надзвичайно важливою і стане ключовою для подолання наслідків війни та відновлення економічної та соціальної рівноваги держави. Головними стимулами повернення є емоційні та сімейні зв'язки, тоді як основними стримувальними чинниками є низькі зарплати, відсутність економічної стабільності та гарантій безпеки. Успіх реєміграції може бути забезпечений лише за умови створення належних економічних, соціальних та безпекових умов, що вимагає розробки цілеспрямованої та скоординованої державної політики.

Література:

1. Державна міграційна служба України: статистичні дані. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani.html> (дата звернення: 02.02.2026).
2. Євростат: веб-сайт. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250910-1> (дата звернення: 02.02.2026).

3. Кількість ВПО в Україні, зокрема дітей, на березень 2025 р. Скільки-скільки?: веб-сайт. URL: <https://skilky-skilky.info/v-ukraini-nalichuietsia-4-6-mln-vnutrishno-peremishchenykh-osib/> (дата звернення: 02.02.2026).

4. Лугова В. М., Маков Б. П. Міграційні ризики та перспективи відновлення людського капіталу України. Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2025. Вип. 21. С. 1—21. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17075182> (дата звернення: 02.02.2026).

5. Орловська Н.А. Актуальні питання запобігання нелегальній трудовій міграції у контексті Стратегії державної міграційної політики України. Проблеми реалізації Стратегії державної міграційної політики України: зб. матеріалів наук.-практ. конф. Київ: НІСД, 2019. С. 73—77.

6. Сидорчук О.Г. Міграційні тенденції в Україні: безпековий аспект. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2019. Вип. 1 (21). С. 1—12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2019_1_8 (дата звернення: 02.02.2026).

7. Трудова міграція: чи побільшає українських заробітчан у 2022 році. European Business Association. URL: <https://eba.com.ua/trudova-migratsiya-chy-pobilshaye-ukrayinskyh-zarobitchan-u2022-rotsi/> (дата звернення: 02.02.2026).

References:

1. The State Migration Service of Ukraine (2025), "Statistical data", available at: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani.html> (Accessed 02.02.2026).
2. Eurostat (2025), available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250910-1> (Accessed 02.02.2026).
3. Skil'ky-skil'ky? (2025), "Number of IDPs in Ukraine, including children, as of March 2025", available at: <https://skilky-skilky.info/v-ukraini-nalichuietsia-4-6-mln-vnutrishno-peremishchenykh-osib/> (Accessed 02.02.2026).
4. Luhova, V. M. and Makov, B. P. (2025), "Migration risks and prospects for restoring Ukraine's human capital", Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii, vol, 21, pp, 1—21. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17075182>.
5. Orlov's'ka, N.A. (2019), "Current issues of preventing illegal labor migration in the context of the Strategy of the State Migration Policy of Ukraine", Problemy realizatsii Stratehii derzhavnoi mihratsijnoi polityky Ukrainy: zb. materialiv nauk.-prakt. konf. [Problems of implementing the Strategy of the State Migration Policy of Ukraine: collection of materials of the scientific-practical conference], NISD, Kyiv, Ukraine, pp, 73—77.
6. Sydorchuk, O.H. (2019), "Migration trends in Ukraine: security aspect", Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka, vol, 1 (21), pp, 1—12, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2019_1_8 (Accessed 02.02.2026).
7. European Business Association (2022), "Labor migration: will the number of Ukrainian migrant workers increase in 2022", available at: <https://eba.com.ua/trudova-migratsiya-chy-pobilshaye-ukrayinskyh-zarobitchan-u2022-rotsi/> (Accessed 02.02.2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 02.02.26

Процеженовано / Revised: 09.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 17.02.26